

Üzeyirbəyin “Bahar nəğməsi”ni könüldən oxuyan...

bəstəkar Sərdar Fərəcovun başucalığı...

Əməkdar incəsənət xadimi, Bəstəkarlar İttifaqının katibi, bütün varlığı Ü.Hacıbəyli musiqisi ilə yığılan və təkmilləşən bəstəkar S.Fərəcov, 1984-cü ildə dahi bəstəkarın ev muzeyinə gəldiyi gündən, üzeyirşünaslıq istiqamətində yorulmadan çalışır, fondan aşkarladığı müxtəlif materialların üzərində araşdırmalar aparır. Neçə-neçə unudulmuş mahnıları, instrumental əsərləri, səhnə əsərlərinin redaktə və bərpası ilə məşğul olur. Belə əsərlərdən biri xüsusilə diqqət çəkir. Ev muzeyinin elmi fondunda onun qarşısına dahi bəstəkarın cəmi bir səhifədən ibarət əlyazması çıxdı. Böyük marağa səbəb olan bu əlyazma, daha doğrusu musiqi materialı üzərində işləmək qərarına gələn Sərdar müəllim Üzeyir bəyin hələ ki, tanınmayan, eşidilməyən “Bahar nəğməsi” adlanan bu musiqi parçasının əslinə güvənərək, bir neçə musiqi əsəri yaratmış olur. Bunlar “Bahar nəğməsi” başlığı altında - fortepiano üçün pyes, fortepiano və səs üçün mahnı, xalq çalğı alətləri orkestrı, simli kvartet, kamera orkestrı üçün pyes və nəhayət - solist, xor və böyük simfonik orkestr üçün yazılmış iri həcmli kantatadır.

S.Fərəcov “Bahar nəğməsi” əsərinin yenidən redaktəsi zamanı Üzeyir bəyin orijinal musiqisi və sözlərini saxlayaraq üzərində işlədiyi əsərdə bir sıra yeniliklər etmişdir. O cümlədən:

1. İlk növbədə əsərin tərkibi genişləndirilib;
2. Əgər Üzeyir bəydə xor bir səsli keçirdisə, burda artıq 4 səsli xordan istifadə olunub;
3. Müxtəlif tərkibli alətlər üçün altı bir-birindən fərqli əsərlər qələmə alınıb;
4. Əsərin klaviri yaradılıb;
5. Klavir əsasında partitur tərtib olunub;

6. Üç müxtəlif orkestrdən ötrü, hərəsinə ayrı-ayrılıqda partitur yazılıb;

7. Əsərə orijinalda olmayan rəqs hissəsi daxil edilib;

8. Üzeyir bəy bu əsəri sadəcə mahnı kimi nəzərdə tutubdur. (Ü.Hacıbəylinin əlyazmasında not vərəqənin başlığında “Novə pesnə” qeydi var.) S.Fərəcov isə onu mahnı çərçivəsindən çıxarmaqla onu daha cazibədar edir.

Qeyd olunduğu kimi S.Fərəcov həmin musiqi parçasına əsaslanaraq 6 müxtəlif tərkibli musiqi aləti üçün əsərlər yazmışdır. Biz daha çox solist, xor və böyük simfonik orkestr üçün nəzərdə tutulmuş “Bahar nəğməsi” kantatasına diqqət yetirdik.

Bəstəkar S.Fərəcov partituran tərkibində 23 müxtəlif alətə yer verir; pikkolo, 2 fleyta, 2 qaboy, 2 klarnet, 2 faqot, 4 valtorna, 3 trompet, 3 trombon, tuba, sinclər, nağara, dəf, üçbucaq, similər, tamtam, iri təbil, campanelli, legno, arfa, I violin, II violin, violi, violonçel, contrabass və xor (soprano, alt, tenor, bas) və solist.

S.Fərəcov Üzeyir bəyin harmonik musiqi dilini saxlasa da, fakturaya dəyişiklik edir, əsərin daha rəvan və axıcı səslənməsinə nail olur. Girişdən sonra (2 fleyta, 2 qaboy və 2 klarnet) xorla keçən əsas partiya əsasən simli alətlər qrupunun müşayiəti ilə səsləndirilir. Arada arfanın ifası əsərə mülayimlik, həzinlik gətirir.

“Qanad çal, çəmənlərdə süz, Bahar (2).

Ellərə gəl incilər düz, Bahar (2)” sözləri - xorun ifasında birinci hissənin birinci cümləsinə tamamlayır. Bu cümlə arfadan savayı bütün orkestr alətlərinin ifasında səslənir. Bu ritm gələcəkdə ifa olunacaq rəqsin melodisini hazırlayır. Orijinalda bu ritm ilk xanələrdə verilsə də rəqs yer verilməyib.

“Bülbül öpüb gülləri yar desin (2)

Qızırtısın büsədən üz Bahar (2)” - bütün xorun ifasında səslənən bu sözlər əsasən simli alətlər qrupunun müşayiəti ilə keçir. Bundan sonra partiturun 6 rəqəmindən etibarən orkestrin möhtəşəm ifasında rəqs səslənir. Qeyd olunmalıdır ki, rəqs - orijinalda yoxdur, bu bəstəkarın öz əlavəsidir. Bəstəkar rəqs hissəsini kantataya daxil etməklə, həm əsərin həcmi genişləndirmiş, həm də əsəri Ü.Hacıbəyli üslubuna yaxınlaşdırmışdır. Dahi bəstəkarın əksər xor əsərləri xor və rəqs ansambli üçün nəzərdə tutulmuşdu, çünki Filarmoniyanın Mahnı və rəqs ansambli üçün yazılırdı. Sərdar Fərəcov bu ənənəni özünəməxsus şəkildə, “Bahar kantatası”nda davam etdirir. 16 xanədən keçən rəqs nömrəsi əsərə ritmik, oynaq abu-hava gətirir...

Rəqsdən sonra eyni əhval-ruhiyyə ilə ikinci hissənin birinci cümləsi xorun və orkestrin ifasında səslənir. Artıq burada tamam fərqli müşayiəti lazım bilən bəstəkar sadə harmonik dillə yanaşı, çox sadə akkordlar ilə musiqinin incəliyini açə bilir.

“Göz dolan Gülistanı yel kimi

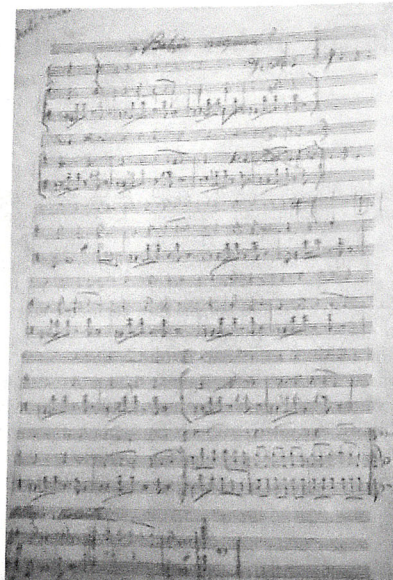
Danışdır könülləri tel kimi

Nəşə ver, nəşə gətir hər evə

Səvinsin bu şən ələm el kimi” - kupleti xorun

ifasında crescendo səslənərək, ikinci hissənin birinci cümləsini bitirir.

İkinci cümlənin yeni repriz hissəsində solistin solo ifası, əsasən arfa və simli alətlər qrupunun fonunda səslənir. Birinci hissənin “a” cümləsində xorun ifa etdiyi parçanı oxuyan solist, bütün keçənləri xatırlayır. Partiturun 11-ci rəqəmindən etibarən solist və xorun birləşmiş ifası simli alətlərin müşayiəti ilə davam edir. Əsər bütün orkestrin, solist və xorun ifası ilə tamamlanır...

Sərdar Fərəcov hələ 1991-ci ildə “Mədəniyyət” və “Azərbaycan gəncləri” qəzetlərində, daha sonra “Üzeyir işığında” adlanan kitabında dahi bəstəkarın “Bahar nəğməsi” əsəri barədə maraqlı məqalə yazmışdı. O burda bir çox məqamlara toxunmuş, bir sıra maraqlı fikirlər söyləmişdi. O bu gümandadır ki, Ü.Hacıbəylinin “Bahar nəğməsi” - onun “Dəmirçi Gavə” operası üçün yazılmış. Məlumdur ki, həmin opera “Koroğlu”dan əvvəl düşünülmüş, lakin, sonradan Üzeyirbəy müəmmalı səbəb ucbatından bu fikirdən daşınmışdır. Opera bilavasitə təbiətlə - günəşlə, odla, baharla, novruzla bağlı olacaqmış. “Bahar nəğməsi”nin həmin opera üçün nəzərdə tutulması - məhz S.Fərəcovun gəldiyi qənaətdir. Çox təəssüf ki, bu fikri təsdiqləyən heç bir fakt əldə yoxdur. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, məhz S.Fərəcov bu əsərin əsas ideyasını saxlayaraq onu bir neçə dəfə yenidən “diriltmişdir”. Daha doğrusu o Üzeyir bəyin birçə vərəqlik əlyazması əsasında

bir neçə əsər bəstələyib ortaya çıxarmışdır. Sərdar Fərəcov bununla bağlı belə bir fikir söyləyir: “Bu gün öhdəmiş çox məsuliyyətli bir iş götürürək, Üzeyir bəyin “Bahar nəğməsi” mahnisini həyata qaytarmışıq. Qoy bu nəğmə, hər üzümüzə gələn baharda hər yana yayılsın, könülləri şad eləsin. Qoy xalqımız öz ulu sənətkarının ülvi nəğməsini eşitsin, tanısin, öyrənsin və öz dahi övladı ilə öyünsün”...

Günəl Zeynallı

Bakı Musiqi Akademiyasının doktorantı